

Voci Române și Voci Rrome în Istoriografia României

(autori selectați din secolul 20)

Lucrarea de față își propune un studiu/o prezentare a felului în care sunt prezentate probleme ca sclavia țiganilor/rromilor și abolirea acesteia în diferite cărți de istorie a României, scrise de istorici români în secolul 20, ca și felul în care sunt tratate aceleași teme în scrierile/articolele unor tineri istorici/absolvenți ai Facultății de Istorie, de etnie rromă, articole ce pot fi încadrate în curentul Multiculturalismului.

Primul istoric român, pe care-l voi discuta, în ordine cronologică, este dl Constantin Giurescu, care în 1943, deci la final de epocă interbelică, scrie cartea *Istoria Românilor – Din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand I.* Începând să citesc cartea, curiozitatea m-a îndemnat să o iau chiar de la început, și să văd, pe lângă cuvântul “țigani”, unde apare și cuvântul robi, sau sclavi, în ce contexte și pentru ce epoci din istoria noastră. Și iată o primă întâlnire cu cuvântul “sclavi”, la capitolul numit “Așezările Grecești”, de unde aflăm că “Grecii cumpărau de la geți, de pildă, grâu, miere și ceară, piei și blănuri, pește și sclavi”, iar dacă ne întrebăm acum ce origine aveau acei sclavi, ni se spune “unii din ei aparținând chiar acestui neam, erau așa de numeroși, încât numele de DAOS adică DACUL ajunsese nume specific. În piesele sale, Menandru numește pe sclavi mai întotdeauna DAOS sau GETA.” Informația se păstrează și în mai recenta carte a lui Giurescu, de data asta în 1971, scrisă împreună cu fiul său, Dinu Giurescu și intitulată “*Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*”. Următorul pas îl facem în “Dacia Traiană”, la început doar cu Giurescu tatăl, și aflăm cum “Năvălirile dese încep însă de pe la anul 230 înainte. Barbarii, mai ales Goții, vin acum la intervale scurte, jefuind și luând robi.” Ideea este dezvoltată în capitolul “Dacia Romană. Viața Socială. Categoriile”, din cartea scrisă împreună cu fiul, de unde aflăm că “Stăpânirea romană aduce cu ea o stratificare socială mai complicată decât cea anterioară, când nu existau decăt nobili, oameni de rând și sclavi.” Și dacă dorim o definiție a statutului și rolului acestor sclavi, aflăm că:

“nu aveau libertate personală și nici un drept, fiind în puterea stăpânilor lor. Ei se recrutau dintre prinșii de război și din cei răpiți sau cumpărați de negustori din diferitele părți ale lumii vechi, de pe Coastele Mării Negre, ale Asiei, ale Africii, etc. În fiecare oraș mai mare era lângă târgul de vite un târg de

sclavi. Aceștia erau împărțiți pe categorii, după vârstă, sex, aptitudini, sau cunoștințe. Cei care știau vreun meșteșug, valorau mai mult; bătrânii aveau prețul cel mai mic”.

Următoarele secvențe, identic prezentate în ambele cărți, descriu “Slavii și influența lor asupra noastră”, “Ultimele năvăliri barbare – tătarii”, “Urmașii lui Basarab (1370)”, “Întemeierea Moldovei”, “Alexandru cel Bun și Biserica”, “Vlad Țepeș”, “Ștefan cel Mare”, “Vechea organizare a țărilor române”, “Mihai Viteazul”, “Epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu” (1648) și “Mihail Kogălniceanu – Dorințele Partidei Naționale – 1848”. Dintre acestea, asocierea clară între “țigan” și “rob” este făcută doar la capitolul despre “Vechea organizare a Țărilor Române”, unde se spune:

“Cuvântul “rob” e de origine slavă; în latinește îi corespunde “sclavus”. Robii erau ȚIGANII; documentar, îi constatăm pentru întâia dată în Țara Românească în hrisovul din 30 Oct 1385, prin care Dan I întărește mănăstirii Tismana posesiunile ei; între aceste posesiuni sunt trecute și “40 sălașe de țigani”, pe care mănăstirea le stăpâna din vremea lui Vlaicu Vodă (1364-1377). Țiganii sunt mai vechi însă la noi în țară decât această mențiune documentară. Se pare că au venit o dată cu tătarii, aduși de aceștia. Sunt originari din India; limba lor se aseamănă cu unele dialecte din N Indiei. În Moldova, pe lângă Țigani, mai erau și Tătari. E vorba de acei Tătari care fuseseră prinși în războaiele purtate de descălecători și care trăiau în “sălașe” ca și Țiganii, în diferite sate și orașe. Alexandru cel Bun dăruiește asemenea Tătari robi mănăstirilor Moldovița și Pobrata (p 252)”

Și:

Mai însemnată, dintre metale, era producția aurului, pe care-l strângeau, atât în Moldova cât și în Țara Românească, țiganii zlătari (de la “zlat”, în limba slavă “aur”) din nisipul unor anumite râuri. În Ardeal, exploatarea aurului, în Munții Apuseni, constituia un izvor însemnat de venit.

Ca și în capitolul legat de Kogălniceanu, unde aflăm că prin a sa “Dorințele Partidei Naționale” cerea explicit și “renunțarea boierilor la privilegii, la scutirea de contribuții și la robii țigani”. Restul capitolelor utilizează cuvântul rob, în mici fragmente, fără însă a face o asociere clară între “țigan” și “rob”.

Următorul istoric român ales, se numește Gheorghe Platon și, la finalul epocii Ceaușescu, în 1985, dedică o carte istoriei moderne a României, numită chiar așa *Istoria Modernă a României*, care va deveni manual de istorie în facultate. Căutând și aici cuvinte ca “rob”, “abolire”, “emancipare”, “țigan”, “eliberare”, le vom găsi cu referire la “țigani” în capitolele “Dezvoltarea Țărilor Române în perioada 1821-1848”, când aflăm că “În Moldova și în Țara Românească contingentele de muncitori salariați erau asigurate de țăranii liberi fără pământ, de ȚIGANII ocârmuirii, eliberați în timpul domniilor

regulamentare, de capătăieri, și, în parte, de clăcași.” Apoi în “Dezvoltarea vieții politice, a mișcării politice naționale în țările române între anii 1821-1848”, când Gheorghe Bibescu și Mihai Sturza eliberează țiganii robi ai statului, respectiv ai clerului și ai statului, ca și în capitolul “Revoluția română de la 1848-1849: revoluția română de la 1848, revoluție unitară, parte integrantă a evoluției europene”, unde ni se spune despre guvernul provizoriu că:

“Deși a transpus în practică unele din prevederile programului revoluționar (egalitatea în drepturi, abolirea rangurilor boierești, eliberarea deținuților politici și a robilor, adoptarea steagului tricolor, desființarea cenzurii, organizarea gărzilor naționale și a armatei, pentru apărarea revoluției), guvernul provizoriu, din cauza divergențelor, nu a trecut imediat la rezolvarea uneia din problemele fundamentale: aceea e eliberării și împrumutării țăranilor.”

În rest, toate cuvintele înainte menționate, de regulă legate de sclavie, dacă ar fi să ne luăm după modelul istorie/literaturii americane, sunt asociate cu “țaranii”, cu “societatea românească”, ba chiar Tudor Vladimirescu se va adresa maselor chemate la revoltă prin “Până când să le fim robi? Veniți, dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem, pe cei răi, ca să ne fie nouă bine.”, adresare, ni se spune, “tuturor locuitorilor țării, fără deosebire de naționalitate”. Cât despre țigani, ei mai apar la descrierea etniilor din Dobrogea secolului 19, făcută de Ion Ionescu de la Brad și Mihal Czaykowski pentru anii 1850 și respectiv 1841, de unde aflăm că, pe lângă restul de etnii și naționalități, avem și 172 de țigani, respectiv 4000 de țigani, fără să se spună însă ca erau liberi sau nu.

Tot pe ideea de strict istoria românilor va merge și Florin Constantiniu, prin 1998, în cartea sa *O istorie sinceră a poporului român*. Și de aici putem afla despre robii/sclavii din lumea geților, doar că acum este citat Herodot care spune că “geții: “au fost robiți pe dată, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci”, apoi că “Zamolxis ar fi fost sclavul lui Pitagora, devenit apoi liber și bogat.” Și din nou, “Din Pontul Stâng, grecii achiziționau cereale, produse animaliere și robi.” Constantiniu adaugă însă, “Sclavajul a avut o pondere cu totul redusă, activitățile productive (agricultura, creșterea vitelor, meșteșuguri) fiind practicate de *comati (capillati)* [oamenii liberi de rând = pletoșii)”

Trecem direct la “Istoria medievală” unde ni se arată, prin cronică rusă *Povestea vremurilor de demult* cum, între bogățiile Rusiei erau blănuri, ceară, miere și robi, în acord cu explicațiile despre influența slavă ale dlui Giurescu tatăl. Se adaugă însă că pe la

1261, “Gurile Dunării ca și litoralul est-pontic au atras pe negustorii genovezi, interesați în aceste părți de comerțul cu grâne și robi”. Iar apoi, direct pe la 1476, “Atacul tătar l-a obligat pe Ștefan să îngăduie oștenilor – țărani, chemați sub arme pentru a respinge invazia otomană, să-și apere gospodăriile și – după ce tătarii luaseră o mulțime de robi – sa-i elibereze pe captivi, cum s-a și întâmplat”. Nu știm însă, din cartea dlui Constantiniu, ce etnie aveau acești robi. Vom vedea totuși cuvântul “țigan”, dar nu pentru un rob, ci ca o gândire a dlui Constantiniu, în ce-l privește pe Ștefan Răzvan în contextul “Formal, conducătorul acestui front al Țărilor Române era principele Transilvaniei, Sigismund Bathori, care se făcuse recunoscut ca suzeran de Aron Tiranul, domnul Moldovei, înlocuit apoi, în Aprilie 1595, cu Ștefan Răzvan (calificat de Mihai Viteazul “nu țăran, ci grădinar”, poate țigan?, cu același statut de vasalitate.”.

Mai găsim robi țigani prin “Absolutismul luminat” în prima jumătate a secolului al 18lea, când “se constată, mai ales în Moldova, tendința de a-i asimila pe țăranii șerbi cu robii țigani și de a-i trece în rândurile șerbilor pe țăranii liberi cu învoială care stătuseră 12 ani sau mai mult pe aceeași moșie.” Și chiar vedem cum religia își aduce argumentele în favoarea abolirii....șerbiei, în vremea lui Constantin Mavrocordat, căci, nu-i așa, “un creștin nu-l poate ține “în robie” pe fratele său!”, și astfel se observă incompatibilitatea dintre morala creștină și instituția șerbiei, stăpânii rumânilor fiind “invitați să-i elibereze pe aceștia pentru a-și mântui sufletele, cei care nu voiau să o facă urmând a primi de la țăranii suma de 10 taleri.” Din nou o asociere implicită între “rob” și “țigan”, se va face pentru distingerea între definiția “vecinului” ca “țăran” și nu ca “rob”.

Și, în fine, mai auzim despre “țigani” și, de data aceasta, “abolire”, tot legat de Kogălniceanu și Dorințele Partidei Naționale.

O abordare mai diferită a istoriei noastre îi aparține lui Neagu Djuvara, care, întâi în *Între Orient și Occident: Țările Române la începutul epocii moderne* (prima ediție Franța 1989, ultima ediție București 2007), dedică un capitol “Țiganilor”, cu subtitlurile “Robi dintotdeauna”, “Sedentari și nomazi: țigani domnești și țigani mânăstirești sau boierești: *netoții*”, “Alte fapte diverse: țigăncușa din iatac și răzbunarea rândușului Grigore; bucătarul francez al dnei Profira Cantacuzino și emanciparea celor din urmă robi din Moldova”, iar în cartea *O scurtă istorie a românilor spusă celor tineri* (Buc 2007), are din nou un capitol, de data aceasta mai scurt, dedicat “Țiganilor”, căci, așa cum ne

spune în ‘Cuvânt înainte’, ‘‘trebuie pomenit, căci au mprit cu românii acelai teritoriu, iar influenele unora asupra altora sunt nenumărate i greu de evaluat.’’

Iată-ne aadar, în plin Multiculturalism, moment în care se încadrează i cartea dlui Viorel Achim, istoric român care scrie în romna i apoi engleză *igani în România. Privire asupra istoriei unei minoriti etnice* (1993-1995) i *The Roma in Romanian History*, o sinteză pe 235 de pagini a tuturor crilor i documentelor descoperite pn atunci i de el în arhive, pentru a ne purta de la posibilele origini ale iganilor din România către ziua de azi, trecnd prin venirea lor în Europa i Principatele Române, prin perioada sclaviei, abolirii, perioada interbelică, holocaustul, comunismul i post-comunismul. O primă întrebare a lui legată de sclavie ar fi care este originea acestei instituii în Principatele Române. Sunt încercate răspunsuri precum de la Mongoli, sau popoare slave. După cum am văzut în istoricii români anteriori, care nu aveau ca scop nici istoria iganilor i nici a sclaviei pe acest teritoriu, a zice că anterioară Principatelor Române ca atare le este este o instituie din strmoi, gei i romani, apoi tătari i slavi, cum s-ar spune, o instituie veche de când lumea, i, ca atare, foarte confortabil, din păcate, perpetuată chiar pn la jumătatea secolului 19. Pe lng o analiză amnunit a acestor momente din viaa românilor i iganilor, cu accent pe cea a iganilor în aceste perioade, Viorel Achim contrazice ipoteza tradiional ‘‘igani au fost adui de tătari ca robi’’ i explică cum acetia au venit prin Imperiul Bizantin de unde i numele de ‘‘Rrom’’, (Rom- Roman – Romaioi - locuitori ai acestui imperiu), apoi Peninsula Balcanică i Europa. Dedic un spaiu amplu sclaviei iganilor în Principatele Române, i un capitol abolirii acestora între anii 1830-1860, unde arată, pe lng micarea românească propriu-zisă i influenele refugiailor din diverse ri Europene, scriitori la ziare i creatori de opinie în Principate. Sunt descrise i episoade ce ne amintesc de trgurile de sclavi din America, iar apoi *Coliba Unchiului Tom* ca prim roman american tradus în romanete.

n fine, iată i două voci de etnire rromă, doi tineri absolveni ai Facultății de Istorie, primul Petre Petcu, în 2002, al doilea Petre Florin Manole, în 2007. Într-o lucrare de 27 de pagini, numită *Istoria Rromilor*, Petre Petcu pleacă i el de la ‘‘Originea Romilor’’, contrazicnd i el ipoteza cum că rromii ‘‘ar fi venit din Egipt sau din alte locuri – fapt pentru care în rile Europene li s-a spus aigani ori țigani....egipteni’’,

faraoni, tsiganes, gypsy, travellers, gitanos. Pentru el, țara de origine a fost India, limba lor neo-indiană, de unde au plecat, probabil între secolele III și IX. De acolo au ajuns în Orientul Apropiat, Africa și Imperiul Bizantin și apoi în Europa. Referitor la originea robiei, el explică, la fel ca și Achim, cum existau robi în Europa, dar aceștia erau de fapt prizonierii de război. Contrazicând ipoteza că ar fi fost aduși de tătari, Petcuț susține că “la venirea lor în Țările Române, rromii aveau statut de oameni liberi, fiindcă, dacă ar fi fost robi în Bulgaria, stăpânii lor nu i-ar fi lăsat să plece în număr așa de mare și ar fi încercat să-i aducă înapoi, chiar și pe cei care ajunseseră în Țara Românească”, contrazicându-l aici pe Achim, pentru care, țiganii au venit totuși direct robi. Legat de abolire, Petcuț, ca și Achim, îl amintește pe Kogălniceanu, cu a sa carte din 1837 și pe tinerii pașoptiști întorși de la studii din vest, și o caracterizează drept “prima mare reformă socială ce a durat aproape 20 de ani”. Spre deosebire de istoricii români citați până acum, Petcuț îl amintește aici și pe Cuza, căci “abia prin reforma agrară din 1864, din timpul lui Al. I. Cuza, unii rromi primesc pământ, devenind mici țărani proprietari de pământ.”

Și în fine, Petre Florin Manole, are ca preocupare Rromii în Imaginarul Medieval Românesc, despre care scrie un articol în revista *Plural*, condusă de ICR, în care vorbește și el despre primele lor contacte cu populația română, punând percepția negativă asupra țiganilor pe seama culorii închise, apoi despre perioada sclaviei, subliniind în concluzie, că, “majoritatea stereotipurilor create în perioada sclaviei au supraviețuit până în ziua de azi. Un alt articol al său, apărut pe site-ul “RomaWorld” se numește “Religia rromilor vs Puterea laică” (27 ian 2008). Aici interesul său este integrarea rromilor în societatea românească și asimilarea lor din punct de vedere religios prin propovăduirea creștinismului între robii domnești (legea lui Mavrogheni la 13 aug 1786). Și din nou, pe același portal, articolul scris deja în volumul institului.